

Juhlajulkaisu
Leena Kartio
1938 – 30/8 – 2008

Toimituskunta

Pekka Vihervuori

Mika Hemmo

Eva Tammi-Salminen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2008 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Leena Kartion valokuva s. VII Eija-Liisa Strandén

Taitto: Lapine Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-281-2

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008

Olli Mäenpää

Tuomioistuimen riippumattomuus ja riippuvuudet

Riippumattomuuden perusteita

Tuomioistuimen riippumattomuuden ydinsisältönä voidaan pitää tuomiovallan käyttönä ilmenevän päätöksenteon itsenäisyyttä.¹ Tuomiovaltaa käyttävät perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan riippumattomat tuomioistuimet. Riippumattomuus konkretisoituu käytännössä yksittäistapauksellisessa ratkaisussa, mutta riippumattomuuteen vaikuttavat osaltaan muun muassa tuomioistuinlaitoksen rakenteelliset perusteet ja tuomarien virkamiesoikeudellinen asema. Päätöksenteon yksittäistapauksellisen itsenäisyyden lisäksi muita riippumattomuuden keskeisiä osatekijöitä ovat muun muassa tuomioistuinten organisatorisen aseman itsenäisyys, niiden toiminnan lakiperustaisuus, tuomioistuinten riittävät taloudelliset ja toiminnalliset resurssit, tuomarien nimitysmenettely,² virassapysymisoikeuden määrittely ja tuomarien toiminnan valvonta, samoin kuin se, näyttääkö tuomioistuimen toiminta itsenäiseltä.

Käytännössä tuomioistuimen sisällölliseen riippumattomuuteen kytkeytyy kiinteästi toimivallan käytön puolueettomuus. Tuomioistuin ei voi toimia riippumattomasti, jos siltä puuttuu puolueettomuus. Tässä suhteessa etenkin tuomarin esteettömyys on sekä tuomiovallan käytön puolueettomuuden että riippumattomuuden edellytys. Puolueettomuuden arviointiin voivat vaikuttaa muutkin tekijät, kuten tuomarin asemaa määrittävät normit ja taloudelliset puitteet.

Miksi tuomioistuimen riippumattomuus on tärkeää? Oikeusvaltion perusteisiin sitoutuvaan lähtökohtana on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6(1) artiklan mukaan, että riippumattomuus on perusedellytys oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiselle.³ Tämän vuoksi jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin lailla perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa. Vastaava oikeus turvataan oikeusturva-perusoikeutta määrittelevässä perustuslain 21 §:ssä.

Lähinnä EU-oikeuden tehokkaan toteuttamisen kannalta tuomioistuimen riippumattomuuden funktioita on saatettu arvioida myös suhteellisen instrumentaalisesti, kuten on tehty

¹ Artikkelin pohjautuu Tuomaripäivillä 13.10.2006 Turussa pidettyyn alustukseen.

² Ks. nimitysmenettelystä tältä kannalta Paavo Nikula: Tuomareiden nimityslaki ja tuomioistuinten riippumattomuus, LM 2000 s. 1106–1111.

³ Riippumattomuuden vaatimusta täsmentää myös Euroopan neuvoston suositus R (94) 12 Independence, Efficiency and Role of Judges (1994). Ks. myös Euroopan neuvoston piirissä laadittu mutta luonteeltaan epävirallinen European Charter on the Statute for Judges (Strasbourg 1998).

EU:n laajentuessa Itä-Euroopan uusiin demokratioihin. Esimerkiksi Bulgarian ja Romanian EU-jäsenyyttä jarrutti viime vaiheessa pitkälti se, että niiden tuomioistuinlaitosta ei pidetty riittävän riippumattomana. EU:n jäsenyyden kannalta tulivat siksi korostetusti esiin lähinnä neljää seikkaa. Kysymys on ensinnäkin eurooppalaisesta perusarvosta, ja EU on itse sitoutunut riippumattomiin tuomioistuimiin muun muassa perusoikeuskirjassa. Markkinat eivät toiseksi toimi asianmukaisesti, jollei oikeusriitoja voida ratkaista riippumattomissa tuomioistuimissa niin, että oikeusvarmuus ja ennakoitavuus toteutuvat. Myöskään oikeusturva ei ole tehokasta eikä vastaavasti EU-oikeus toimi sujuvasti ilman riippumatonta tuomioistuinlaitosta. Neljänneksi lain noudattamista ja vallan käyttöä (mm. EU-oikeuden toteuttamista) pitää jo jäsenvaltion tasolla voida kontrolloida tehokkaasti ja auktoritatiivisesti laadultaan korkeatasoisessa ja legitiimissä tuomioistuinmenettelyssä.

Nämä näkökohdat ovat merkityksellisiä myös Suomessa, vaikka meillä oikeusvaltion traditio on huomattavasti vankempi ja pidempi. Niihin voidaan kuitenkin lisätä ainakin yksi periaatteellinen tehtävä: riippumattomuudella on tärkeä merkitys myös tuomioistuinten toiminnan uskottavuuden ja legitimitetin kannalta, sillä kansalaisten luottamus voi kohdistua vain riippumattomaan tuomiovallan käyttöön.

Riippumattomuuden ulottuvuuksia

Kun riippumattomuutta eritellään yksityiskohtaisemmin, sitä on paikallaan arvioida eri ulottuvuuksissa.⁴ Näistä tärkeimpiin kuuluu tuomiovallan käytön rakenteellinen ja sisällöllinen riippumattomuus muista valtiovallan käyttäjistä eli käytännössä toimeenpano- ja lainsäädäntövallasta. Samoin tuomioistuinlaitoksen sisäisellä riippumattomuudella on tässä suhteessa erityistä merkitystä. Lainkäytön riippumattomuuden tärkeä prosessuaalinen tae on niin ikään tuomiovallan käyttäjän riittävän itsenäinen suhde prosessin varsinaisiin osapuoliin. Koska tuomioistuimet käyttävät julkista valtaa ja oikeudenkäynnit ovat yleensä julkisia, riippumattomuuden kannalta tärkeä ulottuvuus on lisäksi tuomiovallan käytön suhde tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisiin tahoihin.

Tuomioistuimet ja hallinto

Arvioitaessa tuomiovallan käytön itsenäisyyttä on perinteisesti keskeisenä pidetty tuomioistuimen riippumattomuutta *suhteessa hallitus- ja toimeenpanovaltaan*. Tässä ulottuvuudessa tuomiovallan käytön riippumattomuus edellyttää erityisesti, että tuomioistuimen päätöksente-

⁴ Ks. näistä ulottuvuuksista myös perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 55/2006 vp: ”Tuomioistuimen riippumattomuudella tarkoitetaan sitä, että tuomioistuinten tulee olla lainkäyttötoiminnassaan riippumattomia muiden tahojen vaikutuksesta. Tämä koskee niin lainsäätäjää, hallitusvallan käyttäjää ja viranomaisia kuin esimerkiksi oikeusriidan osapuoliakin. Tuomioistuin on riippumaton myös oikeuslaitoksen sisällä. Ylempi tuomioistuin ei saa pyrkiä vaikuttamaan alemman tuomioistuimen ratkaisuun yksittäistapauksessa, vaan sen tulee odottaa mahdollista muutoksenhakuvaihetta.”

ko on täysin itsenäistä suhteessa viranomaisten toimintaan.⁵ Hallituksella tai hallintoviranomaisilla ei siten voi olla toimivaltaa millään tavoin puuttua tuomioistuimen päätöksentekoon – etukäteen tai jälkikäteen, suoraan tai välillisesti.⁶ Hallintoviranomaisilla ei myöskään voi olla toimivaltaa erottaa tuomioistuimen jäsentä.

Hallintoprosessissa tuomioistuimen riippumattomuus hallintoviranomaisista vielä korostuu, koska oikeudenkäynnin kohteena on yleensä viranomaisen toiminta. Viranomaisen toimilla, lausumilla tai päätöksillä ei siksi ole erityisasemaa hallintolainkäytössä. Esimerkiksi muutoksenhaun kohteena olevan päätöksen tehneen viranomaisen päätökset tai sen käsittelemä aineisto eivät ole hallintotuomioistuinta sitovia.⁷ Viranomaisen päätöksiin ei myöskään ole hallintoprosessissa mahdollista liittää laillisuusolettamaa, vaikka hallintomenettelyssä tehtyä päätöstä yleensä pidetäänkin pätevänä, kunnes tuomioistuin on sen kumonnut.

Tässä suhteessa riippumattomuus edellyttää myös vapautta päätöksentekoa sitovasta hallinnollisesta ohjauksesta. Hallitus tai hallintoviranomaiset eivät saa edes pyrkiä vaikuttamaan päätöksentekoon yksittäistapauksessa esimerkiksi hallinnollisilla määräyksillä tai ohjeilla. Riippumattomuus sisältää tältä kannalta myös sen rajoituksen, että tuomiovallan käyttöön ei saa kohdistaa hallinnollista ohjausta tai valvontaa myöskään tuomioistuinlaitoksen sisällä.⁸ Pelkästään oikeushallintoa koskeviin asioihin rajoittuva tuomioistuinten ohjaaminen hallinnollisina virastoina on sen sijaan mahdollista. Tämä merkitsee, että tuomioistuinten riippumattomuus on otettava vakavasti huomioon myös muun muassa määräraha- ja tulosohtausta toteutettaessa.

Riippumattomuus hallinnosta on ajankohtainen kysymys, kun viime aikoina on pohdittu tuomioistuinten hallinnon järjestämistä.⁹ Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea on hiljattain analysoinut monipuolisesti tuomioistuinten keskushallinnon kehittämistä.¹⁰ Keskeiset hallinnolliset vaihtoehdot löytyvät sen mietinnöstä, eikä niiden vahvuuksien ja heikkouksien arviointiin ole juurikaan lisäämistä. Esitetyn analyysin perusteella on ilmeistä, että nykyinen oikeusministeriöön keskitetty keskushallinto tarvitsisi joka tapauksessa laadullis-organisato-

⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korostaa tätä vaatimusta jo De Wilde, Ooms & Versyp -tuomiossa (EIT 1971) § 78.

⁶ Tältä kannalta on selvää, että esimerkiksi viranomaisen mahdollisuus korvata tuomioistuimen ratkaisu omalla päätöksellään ja siten välillisesti muuttaa tuomioistuimen ratkaisua olisi ristiriidassa perustuslain kanssa, kuten perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan PeVL 35/2005 vp.

⁷ Tältä osin riippumattomuutta on arvioitu muun muassa perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 16/2000 vp. Perustuslakivaliokunta katsoi, että hallinto-oikeuden ratkaisutoiminnan asiallinen sitominen määrättyyn, jo hallintoviranomaisessa esillä olleeseen aineistoon ei ollut sopusoinnussa oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettavien vaatimusten kanssa ja se oli ongelmallinen myös tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta.

⁸ Beaumartin-tuomiossa (EIT 1994) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että hallintotuomioistuimelta puuttui riippumattomuus, kun sen oli valitusta käsitellessään pyydettävä ministeriöltä selvitystä epäselvän kansainvälisen sopimuksen tulkinnasta ja noudatettava tuota tulkintaa. Toisaalta lainkäyttöelimiin on epäitsenäisiä, jos hallintoviranomainen – esimerkiksi ministeriö Van de Hurk -tuomiossa (EIT 1994) – olisi toimivaltainen muuttamaan tai kumoamaan sen päätöksen tai sillä olisi muuten mahdollisuus vaikuttaa päätöksenteon sisältöön.

⁹ Ks. yleisesti myös Kirsti Rissanen: Domstolarnas oberoende gentemot förvaltningen, JFT 2005 s. 622–642.

¹⁰ Komiteamietintö 2003:3 s. 454–505. Komitean enemmistö katsoi, että tuomioistuinlaitoksen keskushallintoa tulisi uudistaa ja kehittää oikeusministeriöstä erillisen keskushallintoyksikön mallin pohjalta. Vähemmistön mielestä edellytyksiä erillisen keskushallintoyksikön perustamiselle ei ole, vaan nykyistä järjestelmää olisi parannettava perustamalla oikeusministeriöön erityinen tuomioistuinlaitoksen kehittämissyksikkö.

rista kehittämistä. Komitean mainitsema ”tuomioistuinhallitus” virastona on kuitenkin ongelmallinen malli – eikä vähiten tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta.

Keskusvirastojen perinteinen luonne Suomessa on, että niiden tehtävänä on säännellä, ohjata ja valvoa. Voi vain kysyä, pitävätkö tuomioistuimet ja tuomarit riippumattomuutensa kannalta aiheellisena, että tuomioistuinten hallinnollista sääntelyä, ohjausta ja valvontaa edelleen vahvistetaan ja se keskitetään mahdollisesti tulosvastuulliselle uudelle hallintovirastolle. Onko tällaiseen tehostettuun hallinnolliseen johtamiseen todella tarvetta? Se, että Ruotsissa tai muualla tuomioistuinhallinnosta vastaa virastotyyppinen toimielin, on epäilemättä kiinnostavaa oikeusvertailun kannalta, mutta tämä tuskin riittää pitäväksi perusteeksi toteuttaa vastaava hallinnollista ohjausta tehostava järjestely Suomessa.

On silti selvää, että tuomioistuinten toimintaa pitää voida hallinnoida jollain tavoin. Samoin on selvää, että tuomioistuinten riippumattomuuden tulee heijastua myös tuomioistuinten hallinnossa. Tämä voidaan nähdäkseni toteuttaa myös ministeriöorganisaation puitteissa ja – mikä olennaista – myös siihen löyhästi liittyen. Tämä todennäköisesti edellyttää myös erityisiä organisatorisia järjestelyjä. Mainitsen vain kaksi organisatorista mahdollisuutta, joita ovat ministeriön sisällä tai sen sivuelimenä toimiva lautakuntatyyppinen päätöselin, jossa tuomioistuimilla on vahva edustus ja ministeriön organisaatioon kuuluva itsenäinen osasto tai vastaava. Ei nähdäkseni ole estettä sille, että nämä mahdollisuudet myös yhdistetään.

Tuomioistuinhallinnon ja tuomioistuimien riippumattomuuden yhteensovittaminen edellyttää joka tapauksessa, että tuomioistuinten omat kannat voivat tulla selvästi esiin ja artikuloituksi sekä konstruktivisesti huomioon otetuiksi tuomioistuimien hallinnointiin kohdistuvassa ohjauksessa. Tältä kannalta on merkitystä myös sillä, että ylimpien tuomioistuimien tehtäviin kuuluu jo nyt perustuslain 99 §:n 2 momentin mukaan valvoa lainkäyttöä omalla toimialallaan. Perustuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan tähän valvontavaltaan sisältyy myös muun muassa käsittelyaikojen ja tuomioistuinten voimavarojen riittävyyden valvonta sekä huolehtiminen henkilöstön koulutuksesta.¹¹ On ilmeistä, että ylimpien tuomioistuinten valvontavallan kaikkia mahdollisuuksia ei ilmeisesti vielä ole riittävästi eritelty ja arvioitu tuomioistuinhallintoa koskevassa keskustelussa.

Tuomioistuimet ja lainsäätäjä

Lainsäätäjän ja tuomioistuimen suhde on sekä periaatteessa että käytännössä kiinteä, sillä tuomioistuinten toiminta on juuri sellaista julkisen vallan käyttöä, jonka tulee perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan perustua lakiin ja jossa on noudatettava tarkoin lakia. Riippumattomuuden kannalta on kuitenkin keskeinen merkitys sillä vakiintuneella lähtökohdalla, että lainsäätäjä ei voi puuttua yksittäisen asian käsittelyyn tuomioistuimessa esimerkiksi säätämällä sitä koskevan erityislain (*lex singularis*) tai esittämällä muuten yksittäisen asian ratkaisemista koskevan kannanoton.

¹¹ HE 1/1998 vp s. 157.

Molemmat rajoitukset voidaan ankkuroida sekä oikeusvaltion perusteisiin että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin. Ne tulevat selvästi esiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiossa *Stran Greek Refineries* (EIT 1994 § 49): ”The principle of the rule of law and the notion of fair trial enshrined in Article 6 preclude any interference by the legislature with the administration of justice designed to influence the judicial determination of the dispute.” Jo muodostunut oikeuskäytäntö tai tiettyssä asiassa annettu lainvoimainen tuomio ei silti estä uutta lainsäädäntöä, jolla oikeuskäytännön tai tuomion perustana ollutta lakia muutetaan.¹² Tällaisella lailla ei luonnollisesti kuitenkaan voi olla taannehtivia vaikutuksia aikaisemalla tuomiolla määritelyihin oikeussuhteisiin.

Lainsäätäjä ei voi myöskään määritellä tuomioistuimelle menettelyllisiä vaatimuksia tai rajoituksia, jotka esimerkiksi olennaisesti puuttuisivat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamisen edellytyksiin. Tällä perusteella esimerkiksi perustuslakivaliokunta on katsonut, että ei ollut asianmukaista perustuslaissa turvatus tuomioistuimen riippumattomuuden kannalta sisällyttää ulkomaalaislakiin säännöstä, jossa asiallisesti ottaen kohdistettiin erittäin lyhyttä käsittelyaikaa edellyttävä vaatimus hallinto-oikeuteen.¹³ Esimerkiksi oikeudenkäyntien jouduttamista ei siis yleensä voida toteuttaa niin yksinkertaisesti, että säädettäisiin asian käsittelylle täsmällisiä ja kaavamaisia määräaikoja.¹⁴

Riippumattomuus tuomioistuinten välisissä suhteissa

Tuomioistuinlaitoksen sisäisissä suhteissa tuomioistuinten riippumattomuus merkitsee, että ylempi tuomioistuin ei voi eikä saa pyrkiä vaikuttamaan yksittäisen tapauksen ratkaisuun alemmassa lainkäyttöelimessä. Myös tuomarit ovat riippumattomia suhteessa toisiinsa. Muutoksenhaun yhteydessä riippumattomuus merkitsee, että muutoksenhaun käsittelevä tuomioistuin ei ole sidottu alemman tuomioistuimen ratkaisuun. Sen sijaan ylimmän tuomioistuimen päätösten sitovuusaste voi käytännössä vaihdella.¹⁵

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä pidetään oikeudellisesti sitovana ainoastaan päätöksellä ratkaistussa tapauksessa. Tällaisella päätöksellä on kuitenkin oikeuskäytännön yhtenäisyyttä yleisesti ohjaava vaikutus muiden hallintotuomioistuinten ja hallintolainkäyttöelinten toiminnassa. Ohjaava vaikutus voi sen sijaan olla laajemmin sitova, mikäli ylin tuomioistuin toimii nimenomaisesti prejudikaattituomioistuimena, kuten korkein oikeus.

Tuomioistuinten toimivallan lakisidonnainen määrittely ja sen eri ulottuvuudet korostavat omalta osaltaan tuomioistuinten välistä riippumattomuutta. Tähän liittyy sekin, että satun-

¹² Ks. *lex singularis* -kiellon ja uuden lainsäädännön välisestä suhteesta myös Kaarlo Tuori: Vallan jako – vaiettu oppi s. 1040, LM 2005 s. 1021–1049.

¹³ PeVL 4/2004 vp.

¹⁴ Ks. tähän problematiikkaan liittyvistä näkökohdista myös Oikeussuojakeinot oikeudenkäynnin viivästyistä vastaan. Oikeusministeriö. Työryhmämietintö 2006:21.

¹⁵ Tuomiovallan käytön riippumattomuutta koskevan perustuslain 3 §:n 3 momentin esitöiden mukaan ylempi tuomioistuin ei saa pyrkiä vaikuttamaan alemman tuomioistuimen ratkaisuun yksittäistapauksessa. Ylimpien tuomioistuinten ennakkopäätöksillä on lähinnä oikeuskäytännön yhtenäisyyttä turvaavaa tuomioistuinta ohjaavaa merkitystä, mutta ei sen sijaan välitöntä oikeudellista sitovuutta yksittäisten oikeustapausten ratkaisussa, HE 1/1998 vp s. 76.

naisten tuomioistuinten asettamisen kieltävän säännöksen perustuslain 98 §:n 4 momentissa on katsottu sisältävän myös kiellon poiketa yksittäistapauksessa lain mukaan määräytyvästä tuomioistuinten alueellisesta, asteellisesta tai asiallisesta toimivallasta.¹⁶

Tuomioistuin ja oikeudenkäynnin osapuolet

Tuomioistuimen on voitava toimia riippumattomasti suhteessa oikeudenkäynnin osapuoliin. Tämä merkitsee ennen muuta, että tuomioistuin käyttää tuomiovaltaansa puolueettomasti suhteessa prosessin osapuoliin. Millään osapuolella ei siten saa olla asian käsittelyssä prosessuaalista erityisasemaa.

Ulkopuoliset tahot ja tuomiovallan käyttö

Ulkopuolisten tahojen suhde hallintotuomioistuimeen edellyttää niin ikään riippumattomuuden vaatimusten huomioon ottamista. Tätä suhdetta säännellään etenkin esteellisyyttä ja intressiedustusta määrittelevillä säännöksillä, jotka samalla turvaavat tuomioistuinten toiminnan puolueettomuutta. Etenkin puolueettomuuden takeiden objektiivisessa arvioinnissa kiinnitetään huomiota yleisempiin puolueettomuuteen vaikuttaviin rakenteellisiin ja toiminnallisiin tekijöihin.¹⁷

Tältä kannalta on erityisen olennaista, että tuomarin puolueettomuuden vaarantuminen on määritelty esteellisyyden yleiseksi ja samalla itsenäiseksi perusteeksi. Oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 7 §:n 3 momentin sisältämän yleissäännöksen mukaan tuomari on esteellinen, jos ”jokin muu tässä luvussa tarkoitettuun seikkaan rinnastettava seikka antaa perustellun aiheen epäillä tuomarin puolueettomuutta asiassa”. Säännös täydentää konkreettisia esteellisyyssperusteita ja kiinnittää samalla huomiota esteellisyyssperusteiden yleiseen tarkoitukseen. Yleislausekkeen keskeisin tehtävä on turvata asian käsittelyn objektiivista puolueettomuutta eli erityisesti yleistä luottamusta menettelyn objektiivisuuteen ja riippumattomuuteen.

Perustuslakiin perustuva tuomiovallan käytön ja tuomioistuimen toiminnan riippumattomuus edellyttävät ilman erityissääntelyäkin, että hallintoprosessin ulkopuoliset eivät millään tavoin voi ohjata tai painostaa tuomioistuimen toimintaa tai tuomarin yksittäistapauksellista päätöksentekoa. Tuomioistuimen rakenteen ja toiminnan kannalta voivat siten olla erityisen ongelmallisia muun muassa tuomarien sidonnaisuudet yhteiskunnallisiin erityisintresseihin, vaikka ne eivät vaikuttaisikaan yksittäisen asian ratkaisussa. Erityisenä syynä, joka vaarantaa tuomarin puolueettomuutta, voi tässä mielessä olla esimerkiksi tosiasiallinen lojaliteettisuhde oikeudenkäynnin ulkopuoliseen tahoon.

¹⁶ HE 1/1998 vp s. 156; PeVL 55/2006 vp.

¹⁷ Myös Euroopan neuvoston suosituksessa R (94)12 (ks. alaviite 3) riippumattomuus määritellään tässä suhteessa laajasti eli riippumattomuutena kaikenlaisista ulkopuolisista vaikutteista ja epäasiallisista motiiveista. Ks. myös YK:n yleiskokouksen päätöslauselmat tuomareiden riippumattomuudesta (vuonna 1985 hyväksytyt päätöslauselmat 40/32 ja 40/146).

Tuomiovallan käytön riippuvuuksia

Tuomioistuimen riippumattomuuden ohella on aiheellista tarkastella myös asian toista puolta, nimittäin tuomioistuinten riippuvuuksia. Kun analysoidaan tuomioistuinten riippumattomuuden erilaisia ulottuvuuksia, on hyödyllistä esittää myös kaksi täydentävää kysymystä; 1) estääkö tuomioistuimen riippumattomuus täysin sen, että tuomioistuin on riippuvainen jostain tai jossain suhteessa sekä, jos vastaus on kielteinen 2) mistä lähtökohtaisesti riippumattomat tuomioistuimet voivat olla tai niiden mahdollisesti pitäisi olla riippuvaisia.

Vastaus ensimmäiseen kysymykseen voi ymmärtääkseni olla ainoastaan kielteinen: tuomioistuimen riippumattomuus ei kokonaan sulje pois erilaisia rajoituksia, ja myös riippumattomaan tuomiovallan käyttöön kohdistuu aivan legitiimisti erilaisia riippuvuuksia ja sidonnaisuuksia. Tälle vastaukselle riittänee perusteluksi pelkästään sen toteaminen, että demokraattisessa oikeusvaltiossa ei voi olla sellaista erittäin keskeisen julkisen päätöksenteon lohkoa, joka olisi täysin itsenäinen, omaehtoinen ja muusta yhteiskunnasta irrallaan. Myöskään tuomioistuimet eivät voi muodostaa saareketta, joka voisi olla tai joka edes voisi pyrkiä olemaan eristetty muusta yhteiskunnasta. Jo Yhdysvaltain perustuslain laatijat havaitsivat tämän luodessaan checks and balances -järjestelmän joustavoittamaan valtiovallan kolmijako-oppia, joskin Supreme Courtin asema on tunnetusti juuri tässä suhteessa ollut vaihteleva.

Suomessakaan ei tuomioistuinten riippumattomuus ilman muuta sulje pois niiden samanaikaista riippuvuutta. Tämä käy tarkemmin eriteltynä ilmi myös perustuslain säännöksistä. Ne eivät rajoitu sääntelemään tuomioistuinten aseman itsenäisyyttä pelkästään suhteessa muihin valtiomahteihin, vaan ovat laajempia sisällöltään ja soveltamisalaltaan.

Sikäli kuin tuomioistuinten riippuvuuksia ei voida täysin sulkea pois, on tärkeää selvittää jonkin verran laajemmin vastausta toiseen kysymykseen: mistä tuomioistuimet ovat tai saavat olla riippuvaisia, kun ne käyttävät tuomiovaltaa riippumattomasti? Otan seuraavassa esiin neljä sellaista sallittua riippuvuussuhdetta, jotka nähdäkseni ovat tältä kannalta keskeisiä. Voidaan nähdäkseni lähteä siitä, että tuomioistuimet ovat riippuvaisia ainakin laista, oikeudesta, prosessista ja julkisuudesta. Tämä luettelo tuskin sisältää kovin suuria yllätyksiä, eikä se ole edes tyhjentävä. Varmaankin siihen voitaisiin lisätä ainakin valvonta ja vastuujärjestelyt,¹⁸ mutta niihin liittyvä erityinen problematiikka jää tämän esityksen ulkopuolelle.

Tuomiovallan käytön lakisidonnaisuus

Lainsäätäjän ja tuomioistuimen suhde on sekä periaatteessa että käytännössä aina ollut kiinteä. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin voi käyttää tuomiovaltaa vain lain nojalla ja lakia tarkoin noudattaen. Koska lainsäätäjä näin ohjaa suoraan perustuslain mukaan tuo-

¹⁸ Ks. tuomioistuihin kohdistuvasta laillisuusvalvonnasta Jaakko Jonkka: Oikeuskansleri tuomioistuinten valvojana, teoksessa Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuihin. Juhlakirja Juha Lappalainen. Helsinki: Edita 2007 s. 167–198; Pasi Pölonen: Tuomioistuinten valvonnan kehityksestä ja nykytilasta, LM 2005 s. 1103–1119.

mioistuinten toimintaa ja päätöksentekoa, tuomioistuimien voidaan katsoa olevan riippuvaisia etenkin laista.¹⁹

Lainsäätäjän ohjaus voi kuitenkin toteutua vain lailla. Lainsäätäjä ei siksi voi puuttua yksittäisen asian käsittelyyn tuomioistuimessa esimerkiksi säätämällä sitä koskevan erityislain (lex singularis) tai esittämällä muuten yksittäisen asian ratkaisemista koskevan ennakkollisen kannanoton taikka ohjauksen. On selvää, samat rajoitukset koskevat talousarvion perusteella tapahtuvaa eduskunnan päätöksentekoa. Toisaalta muodostunut oikeuskäytäntö tai yksittäinen tuomio eivät luonnollisesti kuitenkaan estä uutta lainsäädäntöä, jolla aikaisemman tuomion perustana ollutta lakia muutetaan tulevaisuuteen ulottuvien vaikutuksien. Näinhän tapahtuu usein esimerkiksi verolainsäädännössä, ja lainsäätäjä saa useimmiten viimeisen sanan – niin halutessaan.

Tuomioistuinten lakiriippuvaisuus on tunnetusti moniulotteinen asia. Tuomioistuinten riippumattomuutta käsiteltäessä voidaan tältä osin viitata muun muassa siihen, että julkisen vallan yleisiin perustuslaillisiin velvollisuuksiin kuuluu turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä turvaamisvelvoite toteutetaan yleensä lailla. Tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta on tärkeää, että perusoikeuksiin kuuluvat myös tuomiovallan riippumaton käyttö ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti, jotka lainsäätäjän siis on omalta osaltaan turvattava.

Lakiriippuvuus aiheuttaa myös uudenlaisia haasteita tuomiovallan käytölle. Mainitsen esimerkkinä vain EU-oikeuden jatkuvasti laajenevan – ja myös syvenevän – sisällön. EU-oikeuden vaikutukset ulottuvat nykyään myös sellaisille oikeudenoille kuin rikos-, varallisuus- ja perheoikeuteen, jotka muita pidempään ovat pysyneet pääasiassa kansallisen lain määrittäminä. Kysymys ei suinkaan ole vain määrällisestä muutoksesta, vaan pulmia tai ainakin uudenlaisia haasteita tuomiovallan käytössä aiheuttavat myös normatiivisten oikeuslähteiden muuttuvat suhteet sekä niiden määrittelemät erilaiset puitteet harkintavallan käytölle ja oikeudelliselle tulkinnalle.

Samalla voidaan kiinnittää huomiota tuomioistuinten lakiriippuvuuden kannalta erittäin tärkeään muutospirteeseen: riippumattoman tuomiovallan merkitys yhteiskunnallisen päätöksenteon kokonaisuudessa näyttää myös osaltaan vahvistuvan. Tämä muutos konkretisoituu muun muassa tuomioistuinten käsitellessä työhön ja asumiseen liittyviä merkittäviä oikeusriitoja, ympäristöön, kilpailuun tai sosiaalisiin perusoikeuksiin kohdistuvia hallintovalituksia taikka vaativia rikosoikeudellisia asioita. Kaikissa näissä asioissa tuomioistuinten rooli on vankestunut. Mistään tuomarivaltiota ei kuitenkaan ole aihetta puhua. Kun tuomarit hoitavat niille valtiosäännön mukaan kuuluvan perustehtävänsä, tästä ei vielä tietysti muodostu tuomari-valtiota. Pikemminkin kysymys on siitä, että riippumattomat tuomioistuimet tekevät juuri sitä, mitä niiden pitääkin tehdä: ne ratkaisevat oikeusriitoja lakia tulkiten ja soveltaen ja tuottavat samalla aineellista oikeusturvaa.

¹⁹ Vrt. LaVL 9/1998 vp, jossa lain lisäksi todetaan tarkemmin yksilöimättä tuomioistuimen olevan riippuvainen myös ”muista hyväksytyistä ratkaisuperusteista”. Tällaisina voidaan pitää ainakin EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisua, sitovaa oikeuskäytäntöä ja asian käsittelyssä selvitettyjä tosiseikkoja.

Tuomiovallan käytön oikeussidonnaisuus

Tuomioistuimet ovat lain lisäksi riippuvaisia oikeudesta. Tarkoitin tällä oikeusriippuvuudella tässä yhteydessä lähinnä tuomiovallan käytön arvosidonnaisuutta. Ensinnäkin tuomiovallan käyttöön kytkeytyy sellaisia sisällöllisiä arvoja kuin yksilön vapaus, oikeudenmukaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus.²⁰ Erityisen tärkeä merkitys on oikeusjärjestykseen sisältyvillä perusarvoilla, kuten oikeusturvan saatavuus, oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus, oikeusvarmuus ja tuomiovallan käytön riippumattomuus.²¹

Oikeudenmukaisuuden tai oikeuden sisältöä täsmentävinä arvoina tuomiovallan käytössä on niin ikään sijansa sellaisilla arvoilla, jotka määritellään yksittäisessä tuomiossa sovellettavassa lainsäädännössä. Tämä merkitsee lähinnä sitä, että riippuvuus oikeudesta sisällyttää välttämättä myös yhteiskunnan perusarvoja tuomiovallan käyttöön. Oikeussidonnaista tuomiovaltaa käyttävät tuomioistuimet eivät siis voi toimia arvotyhjiössä ja riippumattomina tämänluonteisista yhteiskunnan perusarvoista. Toisaalta tuomioistuimet eivät voi toimia niin riippumattomasti, että niillä olisi tässä suhteessa aivan omia arvojaan.

Toiseksi tuomioistuimen riippuvuus oikeudesta voidaan ymmärtää myös jonkin verran konkreettisemmin, riippuvuutena oikeuskäytännöstä, juuri tällä hetkellä erityisesti eurooppalaisesta oikeuskäytännöstä. Tämänkin riippuvuuden muodostuminen on tuonut tuomiovallan käyttöön merkittäviä uusia laadullisia piirteitä, joista keskeisintä voidaan luonnehtia judisiaisoitumiseksi ja lähentymiseksi case law -tyyppiseen järjestelmään. Siinä tuomioistuinten ennakkopäätöksillä on olennainen merkitys tuomiovallan käytön perustana. Suomalaisen lakisidonnaisen oikeuskulttuurin kannalta kyseessä on huomattavan suuri muutos, johon tuomioistuimet ovat kyllä jo sopeutuneet varsin luontevasti.²² Tällaiseen oikeussidonnaisuuteen liittyy epäilemättä silti omia ongelmia kuten tuomiovallan käytön ennakoitavuuden ja kontrolloitavuuden varmistaminen.

Tuomiovallan käytön prosessisidonnaisuus

Tuomioistuimen riippuvuus siinä vireillä olevasta oikeudenkäynnistä on jotain niin jokapäiväistä tuomiovallan käytössä, että tuomari ei ehkä aina tule sitä edes sellaisenaan havainneeksi. Kuitenkin tuomioistuin on enemmän tai vähemmän sidottu jo sille asian vireillepanossa esitettyihin vaatimuksiin – joskin tämän sidonnaisuuden erot riippuvat siitakin, onko vireillepano-

²⁰ Nämä arvot kytkeytyvät myös perustuslain 1 §:n 2 momentissa määritellyn valtiosäännön arvoperustaan, jolla voi olla välitöntä oikeudellista merkitystä myös esimerkiksi perusoikeussäännösten soveltamisessa, ks. HE 309/1993 vp s. 42.

²¹ Näiden arvojen perusteet on pääosin kirjattu myös perustuslain 21 §:n oikeusturvaa koskevaan säännökseen.

²² Ks. esimerkiksi KHO 2007:48, jossa asianosaisjulkisuuden rajoituksia arvioitiin korostetusti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella ja todettiin, että kansallisen turvallisuuden nimissä salassa pidettäväksi määrätyn aineiston jääminen asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle ei sinänsä ole ihmisoikeussopimuksen vastaista. Tällaisessa tilanteessa on toimivaltaisen tuomioistuimen kuitenkin voitava perehtyä asianosaiselta salattuun aineistoon sen arvioimiseksi, onko salaamiselle ja asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle jääneen aineiston nojalla tehdyille johtopäätöksille ollut perusteita.

asiakirjana syyte, hallinto- tai kunnallisvalitus vai siviilikanne. Prosessin edetessä tuomari ei myöskään voi välttää ottamasta huomioon tosiasioiden vaikutusta tai oikeudenkäynnissä esitettyjen selvitysten painoarvoa ja uskottavuutta. Se, minkälaista sitovuutta ja millä tavoin ne aiheuttavat, voi tosin niin ikään vaihdella eri prosessilajeissa. Oikeudenkäynti on joka tapauksessa sidottu prosessuaalisiin määrämuotoihin ja -menettelyihin sekä tosiasioihin ja niiden arviointiin.

Kun puhutaan tuomioistuimen sidonnaisuudesta prosessiin, on samalla paikallaan huomauttaa, että prosessuaaliset menettelyt eivät ole itsetarkoitus vaan ne ovat ensisijaisesti välineitä, joilla toteutetaan pääasiallisesti aineellista mutta samalla myös muodollista ja menettelyllistä oikeusturvaa. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin lisää tähän prosessin väliarvoon vielä olennaisen tärkeän laadullisen elementin. Tiivistetysti voidaan sanoa, että tuomioistuimen prosessidonnaisuus edellyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten noudattamista, jotta oikeusturva toteutuu.

Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus edellyttää, että prosessin osapuolet voivat esittää selvityksiä, todisteita ja vaatimuksia tuomioistuinkäsittelyssä. Vaikka tuomioistuin noudattaa vapaata selvitys- tai todistusharkintaa ja tekee päätöksensä itsenäisesti, tuomiovallan käytön kohteena on tuomioistuimelle esitetty informaatio ja vaatimukset. Vastavuoroisen (kontradiktorisen) ja tasapuolisen oikeudenkäynnin toteuttamiseksi prosessin osapuolilla on siten oikeudenkäyntiä koskevien prosessisääntöjen mukaisesti legitiimi oikeus pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen päätöksentekoon. Tällaista prosessin osapuolten vaikuttamispyrkimystä voidaan pitää olennaisena ja välttämättömänä osana oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä.

Tällainen sidonnaisuus oikeusturvan toteuttamiseen ja laadullisesti korkeatasoiseen prosessiin puolestaan edellyttää, että tuomioistuimilla on myös käytännössä riittävät taloudelliset ja toiminnalliset resurssit. Oikeusturvan toteuttaminen ei ole pelkästään kustannusneutraali vaatimus, joka parhaiten sopii vain juhlapuheisiin – vaikka se sopii juuri niihin oikein hyvin. Reaalimaailmassa oikeusturvan saatavuus ja laatu kuitenkin myös aiheuttavat kustannuksia. Tästä näkökulmasta sekä tuomioistuinten riippumattomuuteen että erityisesti niiden prosessidonnaisuuden laadulliseen puoleen kohdistuu juuri nyt myös ongelmallisia uusia haasteita muun muassa valtion tuottavuusohjelman ja erilaisten manageriaalisten ohjaustavoitteiden muodossa.

Tuomioistuimet ja julkisuus

Julkisuuden merkitys ei tuomioistuinten toiminnan kannalta ehkä ensi näkemältä ole yhtä ilmeinen kuin kolmen edellisen tekijän, sillä tuomiovallan käyttö ei voi olla riippuvainen julkisuudesta. Silti julkisuus tai yleisemmin ilmaistuna avoimuus ja tuomioistuimet ovat myös varsin kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Siksi on aiheellista pyrkiä hieman tarkemmin erittelemään julkisuuden ja tuomiovallan käytön – aika ajoin ongelmalliseksikin arvioitua – suhdetta.

Yhtenä keskeisenä lähtökohtana on syytä pitää sitä, että käsittelyn julkisuus kuuluu sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen että perustuslain mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäyn-

nin takeisiin. Lisäksi tuomioistuinten toiminnan julkisuutta määrittää julkisuusperiaate, jota on perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan mahdollista rajoittaa vain välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen. Tällaisiin oikeudenkäynninkin julkisuuden rajoituksiin oikeuttavat muun muassa yksityisyyden suoja ja liikesalaisuudet. Julkisuusaspektia vielä korostaa, että sekä oikeudenkäynnin että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta sääntelee kaksi uutta lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta – toinen niistä koskee yleisiä tuomioistuimia siviili- ja rikosasioissa, toinen yleisiä hallintotuomioistuimia.²³

Oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyy myös asianosaisen oikeusturvan takaamista yleisempi, tuomiovallan käytön avoimuutta ja arvioitavuutta edellyttävä funktio. Julkisuudella on tässä mielessä tärkeä tehtävä ylläpitää tuomiovallan käytön legitimizeettiä, julkista luotettavuutta, sekä osapuolten että yleisön kannalta. Tosin, pelkästään julkisuuteen tämä tehtävä ei tietenkään voi perustua, sillä myös prosessin laadun sekä tuomioiden sisällön ja perustelujen on osaltaan tuettava tuomiovallan käytön hyväksyttävyyttä.

Tuomiovallan käytön julkisuus ja siihen perustuva julkinen arvioitavuus kuuluvat niihin vahvoihin perinteisiin, joita tuomioistuinten toiminnassa on noudatettu siitä lähtien, kun ensimmäiset kärjäkivet sitä varten asetettiin paikoilleen. Näiden perinteiden noudattaminen on edelleen keskeisen tärkeää myös tuomioistuihin kohdistuvan kansalaisten luottamuksen perustana. Juuri tuomiovallan käytön julkisuus luo sitä legitimizeettiä, joka osaltaan mahdollistaa tuomioistuinten toiminnan riippumattomuuden. Niin ikään tuomiovallan käytön valvonta edellyttää toimivaa julkisuutta. Kaikki nämä tekijät kiinnittävät samalla tuomiovallan käyttöä vahvasti myös kansalaisyhteiskuntaan.

Koska oikeudenkäynnin julkisuus nykyään realisoituu ensisijaisesti ja tehokkaimmin median kautta, media määrittelee keskeisesti sekä sitä, miten oikeudenkäynnin julkisuus todella toteutuu että samalla sitäkin, minkälainen kuva tuomioistumista ja tuomiovallan käytöstä yleisölle muodostuu. Sananvapauden periaatteen toimiva media päättää itsenäisesti – ja muun muassa tuomioistumista riippumattomasti – mitkä oikeudenkäynnit ja oikeusriidat ovat kiinnostavia ja millä tavoin ne näkyvät julkisuudessa. Tässä suhteessa on myös, kuten hyvin tiedämme, selviä eroja sekä eri medioiden että eri prosessilajien välillä niin, että siviili- ja hallintoprosessuaaliset oikeudenkäynnit ovat yleensä selvästi vähemmän julkisuudessa, tai ainakin harvemmin suoranaudessa lööppijulkisuudessa kuin erityisesti rikosoikeudenkäynnit.

Tällainen journalistinen valinta- ja päätösvalta on elimellinen osa median vapautta, eivätkä tuomioistuimet voi edes pyrkiä vaikuttamaan siihen. Tässä mielessä tuomioistuimet ovat siis riippuvaisia myös mediasta, ja myös näin oikeudenkäynnin julkisuutta käytännössä turvataan avoimessa yhteiskunnassa. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että mediajulkisuuden ja tuomiovallan käytön väliseen suhteeseen ei liittyisi jännitteitä ja suoranaaisia ongelmia.

Tosin perustavat pelisäännöt ovat tältä osin sinänsä selvät. Ensinnäkin, perustuslakiin perustuva tuomioistuimen toiminnan riippumattomuus edellyttää ilman erityissääntelyäkin, että

²³ Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (2007/370) ja laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa (2007/381) tulivat voimaan 1.10.2007.

julkisuus ei millään tavoin voi ohjata tai painostaa tuomioistuimen toimintaa tai tuomarin yksittäistapauksellista päätöksentekoa. Tämä koskee luonnollisesti myös tiedotusvälineitä ja mediajulkisuutta. Tuomioistuinten tehtävänä on ratkaista itsenäisesti oikeusriidat ja päättää hallintoviranomaisen toiminnan laillisuudesta. Tämä tehtävä ei sen sijaan kuulu medialle tai ylipäänsä julkisuudelle.

Toisaalta, emme voi ajatella, että mediaa pitäisi julkisuuden kannalta kohdella jotenkin eri tavoin kuin yksittäisiä kansalaisia. Kun tuomioistuimen toiminta on julkista, se on sitä myös medialle. Myös oikeudenkäynnin ollessa vireillä on siten mahdollista käsitellä mediassa tai muuten julkisessa keskustelussa prosessin kohteena olevaa asiaa, esimerkiksi valituksen kohteena olevaa kaava-, lupa- tai veroasiaa yhtä hyvin kuin vireillä olevaa rikosoikeudenkäyntiä. Päätöksenteon riippumattomuuden kannalta olisi kuitenkin ongelmallista, jos tällaisen julkisen käsittelyn tarkoituksena olisi pyrkimys sisällöllisesti vaikuttaa tuomioistuimen päätöksentekoon. Se olisi myös huonoa journalismia, mikä näkyy siinäkin, että Journalistin ohjeiden (1.1.2005) 35. kohdan mukaan median ei pidä oikeudenkäynnin aikana asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen. Nämä vaatimukset eivät kuitenkaan sulje pois sellaista kriittistä keskustelua ja laadullista arviointia, joka mediassa kohdistuu tuomiovallan käyttöön.

Mediajulkisuuden ja tuomioistuinten välistä riippuvuussuhdetta arvioitaessa on myös otettava huomioon kummankin erityiset roolit. Median tehtävänä on toteuttaa erityisesti sananvapautta ja julkisuusperiaatetta, jotka ovat molemmat keskeisiä suomalaisen demokraattisen yhteiskunnan perusoikeuksia. Tuomioistuimet puolestaan toteuttavat ensisijaisesti yksilön oikeusturvaa ja takaavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, jotka nekin ovat perusoikeuksia. Oikeusturvan toteuttaminen – siis tuomioistuimen perustehtävä – ja sananvapauden käyttäminen poikkeavat toisistaan monessa tärkeässä suhteessa. Tuomioistuinten toiminta on kyllä yleensä julkista, mutta tuomioistuimet eivät varsinaisena tehtäväänään toteuta sananvapautta vaan oikeusturvaa. Siinä tarkoituksessa ne pyrkivät auktoritatiivisesti selvittämään ja myös vahvistamaan, mikä on yksittäistapauksessa totta ja mitä kaikkien asianosaisten tulee noudattaa.

Median tehtävänä ei sen sijaan ole toteuttaa oikeusturvaa vaan realisoida sananvapautta ja toteuttaa yleistä avoimuutta. Näin toimiessaan media ei saa toiminnallaan murentaa tai heikentää kenenkään oikeusturvaa. Myöskään median tehtäviin ei kuulu antaa lopullisia tuomioita tai edes välituomioita, vaan tuottaa uutisia ja informaatiota. Tässä tehtävässään media saa ja sen pitää saada kertoa myös oikeusturvan toteuttamiseen liittyvistä asioista, silloinkin kun prosessi on vielä kesken. Kun prosessi on päättynyt, median tehtäviin kuuluu – journalistisin perustein – raportoida tuomiovallan käytön tuloksista ja epäilemättä myös arvioida niitä.

Tuomioistuinten riippumattomuus tulevaisuudessa

Edellä on melko yleisin vedoin ja pääpiirteisesti esitelty tuomioistuinten riippumattomuuden keskeisiä osatekijöitä samoin kuin riippuvuuden kannalta merkityksellisiä elementtejä. Näyttää jopa siltä, että tällaiset tuomioistuinten legitiimit ja osittain lakisääteiset riippuvuudet eivät ole heikentymässä, vaan ehkä vahvistumassa. Saman kehityksen kääntöpuoli on se, että tuomioistuinten merkitys päätöksentekijänä ja oikeuksien turvaajana näyttäisi niin ikään olevan kasvamassa. Tuomioistuinten riippumattomuuden ja riippuvuuden välinen suhde on jo näistä syistä varsin ajankohtainen aihe.

Joka tapauksessa on selvää, että tuomioistuimen ja tuomiovallan käytön riippumattomuus muodostaa edelleen oikeusvaltion keskeisen perusarvon. Vankasta asemasta johtuu kuitenkin osaltaan se, että tuomioistuinten riippumattomuus vaikuttaa jotenkin itsestään selvältä ja ongelmattomalta. Vaikka mitään erityisen silmiinpistäviä pulmatilanteita ei olekaan esiintynyt, eikä riippumattomuudella ole erityisiä uhkia, tuomiovallan käytön riippumattomuutta on kuitenkin perusteltua korostaa ja pitää kaiken aikaa ajan tasalla myös modernissa oikeusvaltiossa.

Juhlajulkaisu
Leena Kartio
1938 – 30/8 – 2008

Toimituskunta

Pekka Vihervuori

Mika Hemmo

Eva Tammi-Salminen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2008 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Leena Kartion valokuva s. VII Eija-Liisa Strandén

Taitto: Lapine Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-281-2

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008